

TOMASZ DOLATA

ORCID: 0000-0003-2028-0671

Uniwersytet Wrocławski
tomasz.dolata@uwr.edu.pl

Początki kariery naukowej profesora Jana Wasilkowskiego

O ile powojenne dokonania profesora Jana Wasilkowskiego¹ dobrze znane i często wspomniane były w literaturze², o tyle początki jego kariery naukowej pozostają nieco w cieniu późniejszych osiągnięć. Karierę Wasilkowskiego podzielić można bowiem na dwie części, które oddziela czas II wojny światowej. Pierwsza część przypadła na okres II Rzeczypospolitej Polskiej, czyli funkcjonowania mechanizmów gospodarki wolnokonkurencyjnej i prawa charakterystycznego dla państw o ustroju kapitalistycznym. Druga natomiast to okres władzy ludowej, a zatem gospodarki centralnie sterowanej i prawa zwanego socjalistycznym³. Celem tego opracowania jest przedstawienie, na podstawie w znacznej mierze informacji

¹ Uczony w okresie powojennym zajmował wiele bardzo prestiżowych stanowisk, między innymi: Dziekana Wydziału Prawa UW, Rektora UW, Przewodniczącego Komitetu Nauk Prawnych PAN, I Prezesa SN, Przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej Polskiej Republiki Ludowej (PRL). Pełnił również funkcje poselskie w sejmach czasów PRL-u kilku kadencji i wysokie stanowiska partyjne — bliżej zob. M. Kaliński, *Jan Wasilkowski 1898–1977*, [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008*, red. G. Bałtruszajtys, Warszawa 2008, s. 156; A. Bereza, *Sąd Najwyższy 1917–2017. Prezesi, sędziowie, prokuratorzy Sądu Najwyższego*, Warszawa 2017, s. 310.

² W. Czachórski *et al.*, *Dla uczczenia pracy naukowej i kodyfikacyjnej Profesora Jana Wasilkowskiego*, „Studia Prawnicze” 1970, z. 26–27, s. 3–4; W. Czachórski, *Jan Wasilkowski 1898–1977*, „Państwo i Prawo” 1977, z. 10, s. 105–108; M.M., *Jan Wasilkowski 1898–1977*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1977, nr 10, s. 267–268; J. Rozynek, J.J. Ziółkowski, *Doktorzy honoris causa Uniwersytetu Wrocławskiego 1948–2002*, Wrocław 2002, s. 38–39.

³ Jak wiadomo, uczony dobrze radził sobie zarówno w ramach jednych, jak i drugich realiów społeczno-politycznych.

zawartych w zbiorach Archiwum Akt Nowych (AAN) w Warszawie⁴, pierwszego, mniej znanego okresu życia naukowego profesora Wasilkowskiego⁵.

Jan Wasilkowski urodził się 11 maja 1898 roku w Sławkowie (powiat olkuski), w rodzinie inteligenckiej⁶. Świadcstwo dojrzałości otrzymał w lipcu 1916 roku. Od 1917 roku studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim (UJ) w Krakowie, potem w Wiedniu⁷. Od listopada 1918 do grudnia 1920 roku służył w wojsku polskim. Po zakończeniu służby wojskowej kontynuował studia prawnicze na UJ, gdzie w lipcu 1923 roku uzyskał stopień doktora⁸. W roku akademickim 1923/24 uzupełniał studia na uniwersytecie w Nancy (Francja), gdzie również otrzymał stopień doktora prawa⁹.

W 1924 roku uczony związał się z Uniwersytetem Warszawskim (UW) i, jak się okazało, pozostał w nim do końca swojej naukowej kariery¹⁰. Chronologicznie jego kariera naukowa rozwijała się następująco: od lipca 1924 do kwietnia 1931 roku był asystentem¹¹ u wybitnego cywiliisty prof. Karola Lutostańskiego¹² w ramach Seminarium Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego¹³. W trakcie swojej asystentury (1929) habilitował się na tym uniwersytecie jako docent prawa prywatnego. Następnie, w latach 1931–1936 pełnił funkcję zastępcy profesora prawa cywilnego¹⁴. Te obowiązki powierzano na rok akademicki z możliwością ich ponawiania. W teczce Wasilkowskiego zdeponowanej w AAN w Warszawie zachowała się dokumentacja dotycząca powołania go na to stanowisko w roku akademickim 1934/35¹⁵.

⁴ *Akta osobowe — Wasilkowski Jan*, AAN, sygn. 2/14/0/6/6420.

⁵ Natomiast powojenne materiały dotyczące tego uczonego zawiera jegoteczka personalna pozostająca w zasobach Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego — sygn. k 1172.

⁶ Ojciec był lekarzem.

⁷ Pierwszą przygodę akademicką Wasilkowskiego stanowiły jednak studia na Wydziale Inżynierii Politechniki Warszawskiej, które porzucił — W. Falkowska, „... nic niezwykłego nie było w moim życiu”, „Prawo i Życie” 1961, nr 7, s. 3; P.A., *Żywoć uczonego i działacza*, „Prawo i Życie” 1976, nr 24, s. 7.

⁸ Wasilkowski był jednym z najlepszych studentów prof. Fryderyka Zolla (młodszego), którego słuchaczami byli tak wybitni cywiliści, jak choćby: Franciszek Bossowski, Stanisław Gołąb, Stefan Grzybowski czy Jan Gwiazdomorski — K. Pol, *Fryderyk Zoll (młodszy)*, [w:] *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000, s. 682.

⁹ *Życiorys Dra Jana Wasilkowskiego*, [w:] *Akta osobowe — Wasilkowski Jan*, AAN, sygn. 2/14/0/6/6420, k. 32.

¹⁰ Warto wspomnieć, że w okresie międzywojennym wykładał również prawo agrarne i prawo cywilne na Politechnice Warszawskiej. Niemniej jednak przez ponad 40 lat (1924–1967) Wasilkowski związany był z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

¹¹ Zgodnie z ustawą z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich (Dz.U. Nr 72, poz. 494) zadaniem asystentów jako „pomocniczych sił naukowych” było wspieranie profesorów w ich działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej.

¹² Lutostański był drugim, po wspomnianym Zollu, mistrzem Wasilkowskiego.

¹³ P.A., *Żywoć uczonego i działacza...*, s. 7.

¹⁴ *Akta osobowe — Wasilkowski...*, s. 21–22.

¹⁵ Dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr Józef Rafacz przesłał 24 kwietnia 1934 roku Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego uchwałę Rady

Kolejnym krokiem w karierze Wasilkowskiego miało być stanowisko profesora nadzwyczajnego. W 1935 roku Rada Wydziału Prawa UW przeprowadziła postępowanie celem obsadzenia II Katedry¹⁶ Prawa Cywilnego¹⁷. Powołano zatem komisję w składzie: prof. dr Karol Lutostański (przewodniczący), prof. dr Ignacy Koschembahr-Łyskowski, prof. dr Eugeniusz Jarra i prof. dr Wacław Makowski. Po analizie opinii przesłanych przez profesorów: Franciszka Bossowskiego (Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie), Stanisława Gołęba (Uniwersytet Jagielloński), Jana Gwiazdomorskiego (Uniwersytet Jagielloński), Romana Longchamps de Bériera (Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie), Alfreda Ohanowicza (Uniwersytet Poznański), Kazimierza Przybyłowskiego (Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie) i Fryderyka Zolla (Uniwersytet Jagielloński)¹⁸, która jednogłośnie przedstawiła Radzie Wydziału Wasilkowskiego jako jedynego kandydata na II Katedrę Prawa Cywilnego. Nadto zleciła prof. Lutostańskiemu przygotowanie stosownego referatu w tej sprawie. Referat przyjęto w komisji jednogłośnie 20 maja 1935 roku. Następnie Rada Wydziału na posiedzeniu 28 maja 1935 roku również zgodnie opowiedziała się za przedstawieniem Wasilkowskiego jako kandydata na profesora nadzwyczajnego w tejże katedrze. Dnia 26 czerwca 1935 roku wniosek Rady Wydziału jednogłośnie poparł Senat Akademicki Uniwersytetu Warszawskiego. Po przeprowadzeniu więc procedury, 6 lipca 1935 roku Dziekan Wydziału Prawa UW wystąpił do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) o mianowanie dotychczasowego zastępcy profesora doc. dra Wasilkowskiego profesorem nadzwyczajnym prawa cywilnego¹⁹.

Wniosek do Ministra „przeleżał” jednak nierozpoznany w MWRiOP na tyle długo, że Wasilkowskiemu pod koniec roku akademickiego 1934/35 wygasła umo-

Wydziału Prawa o powierzeniu doc. dr. Janowi Wasilkowskiemu zastępstwa profesora na II Katedrze Prawa Cywilnego na rok akademicki 1934/35 — z prośbą o jej zatwierdzenie. Pismem z dnia 12 września 1934 roku Ministerstwo wyraziło zgodę na powierzenie tego zastępstwa w pełnym wymiarze obowiązków profesorskich — szerzej zob. *Akta osobowe — Wasilkowski...*, s. 2–3.

¹⁶ Katedrę rozumiano jako stanowisko profesora.

¹⁷ Zgodnie z art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 15 marca 1933 roku o szkołach akademickich (Dz.U. Nr 29, poz. 247) przed obsadzeniem katedry rada wydziału przeprowadzała ankietę, to znaczy — zwracała się do wszystkich profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych, wykładających dany przedmiot we wszystkich szkołach akademickich (w tym przypadku dotyczyło to profesorów wydziałów prawa uniwersytetów: Jagiellońskiego w Krakowie, Stefana Batorego w Wilnie, Jana Kazimierza we Lwowie, Warszawskiego i Poznańskiego), z żądaniem nadesłania opinii, jakich kandydatów należało uznać za najbardziej odpowiednich. Następnie rada wydziału, po wysłuchaniu wniosku specjalnej komisji, powołanej do oceny wyników powyższej ankiety wybierała kandydata lub kandydatów i przedstawiała ich Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (art. 33 ust. 3).

¹⁸ Wszyscy pozytywnie ocenili kandydaturę Wasilkowskiego do obsadzenia II Katedry Prawa Cywilnego.

¹⁹ *Akta osobowe — Wasilkowski...*, s. 24–25. Procedurę awansową kadry naukowo-dydaktycznej w przedwojennych szkołach wyższych przedstawia: K. Popiński, *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945 roku*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2018, nr 1, s. 25–39.

wa dotycząca pełnienia funkcji zastępcy profesora i we wrześniu 1935 roku konieczne było jej natychmiastowe przedłużenie, gdyż uczony pozostał bez poborów²⁰.

Być może zniecierpliwiony przedłużającą się procedurą awansową na UW Wasilkowski przedstawił swoją kandydaturę na profesora nadzwyczajnego na macierzystym wydziale, to znaczy na Wydziale Prawa UJ w Krakowie. Świadczy o tym to, że 9 czerwca 1936 roku Dziekan Wydziału Prawa UJ w Krakowie przedłożył Senatowi Akademickiemu UJ uchwałę Rady Wydziału Prawa UJ z dnia 6 czerwca 1936 roku dotyczącą wniosku o mianowanie dra Wasilkowskiego (docenta Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie²¹) profesorem nadzwyczajnym prawa cywilnego na tej uczelni. Jak wynika z dokumentacji, tego samego dnia Senat UJ poparł tę uchwałę i trzy dni później, to jest 12 czerwca 1936 roku, Rektor UJ wysłał do MWRiOP wniosek o mianowanie Wasilkowskiego profesorem nadzwyczajnym prawa cywilnego na Uniwersytecie Jagiellońskim²².

Doszło więc do sytuacji, w której Uniwersytet Józefa Piłsudskiego (UJP) w Warszawie i UJ w Krakowie zawnioskowały do MWRiOP o mianowanie Wasilkowskiego profesorem nadzwyczajnym na swoich wydziałach prawa. Jak wynika z listu do ministerstwa autorstwa samego zainteresowanego z dnia 9 sierpnia 1936 roku, Wasilkowski jednoznacznie zadeklarował chęć objęcia stanowiska na UJ w Krakowie. Ujął to dość dyplomatycznie: „Jeżeli prawo wyboru, przyznane mi przez Ministerstwo, nie stoi w sprzeczności z powziętą już decyzją Ministerstwa, chciałbym z tego prawa skorzystać, oświadczając gotowość objęcia katedry na Uniwersytecie Jagiellońskim. Gdyby jednak zapadła już decyzja odmienna, zastosuję się do niej”²³.

Jak się okazało, decyzja zapadła i była inna niż oczekiwał zainteresowany. Bo w 17 listopada 1936 roku, czyli rok i cztery miesiące po otrzymaniu wniosku z UJP oraz 5 miesięcy po otrzymaniu wniosku z UJ, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wystąpił do Prezydenta o mianowanie Wasilkowskiego profesorem nadzwyczajnym prawa cywilnego na Wydziale Prawa UJP, a nie UJ, na co liczył sam zainteresowany²⁴.

Następnie 15 grudnia 1936 roku Prezydent RP, zgodnie z wnioskiem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, mianował dotychczasowego zastępcę profesora UJP — doc. dra Wasilkowskiego profesorem nadzwyczajnym tej uczelni²⁵. Nadto, w związku z tym mianowaniem, na podstawie art. 3 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 lutego 1928 roku „o stosunku służbowym profesorów

²⁰ *Akta osobowe — Wasilkowski...*, s. 11.

²¹ W 1935 roku Uniwersytet Warszawski nazwano imieniem Józefa Piłsudskiego — Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 sierpnia 1935 roku o nadaniu Uniwersytetowi Warszawskiemu nazwy: „Uniwersytet Józefa Piłsudskiego w Warszawie” (Dz.U. Nr 66, poz. 412).

²² *Akta osobowe — Wasilkowski...*, s. 7.

²³ *Ibidem*, s. 30.

²⁴ *Ibidem*, s. 21–23.

²⁵ *Ibidem*, s. 15. Fakt ten odnotowany także został w pozycji *Organizacja i personalia wydziałów prawa, Miscellanea*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1937, nr 1, s. 255,

państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół”²⁶ określono mu roczne obowiązki dydaktyczne na co najmniej 5 godzin wykładów i 2 godziny ćwiczeń tygodniowo lub wymiar temu odpowiadający zgodnie z zasadą, iż 2 godziny ćwiczeń odpowiadały jednej godzinie wykładu²⁷.

W związku z takim rozstrzygnięciem, 28 stycznia 1937 roku MWRiOP zwróciło wniosek Wydziału Prawa UJ w Krakowie o mianowanie doc. dra J. Wasilkowskiego profesorem nadzwyczajnym — jako bezprzedmiotowy wobec uzyskania przez niego mianowania na Wydziale Prawa UJP w Warszawie²⁸.

Jak podaje Robert Gawkowski, Wasilkowski pracując na UW, „przez studentów został zapamiętany jako wykładowca pryncypialny i surowy, choć niepozbawiony poczucia humoru. Był opiekunem (kuratorem) Żydowskiego Stowarzyszenia Prawników Studentów UW i korporacji *Respublika*”²⁹.

Analizując przedwojenny okres kariery akademickiej uczonego, warto odnotować również, że 30 czerwca 1938 roku Wasilkowski powołany został przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do pełnienia funkcji zastępcy Przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej dla profesorów Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie na okres 3 lat akademickich (1937/38, 1938/39, 1939/40)³⁰.

Z naukowego punktu widzenia najwartościowsze prace z początku kariery prof. Wasilkowskiego to:

— rozprawa *Contribution à l'étude du problème de la valorisation dans le domaine du droit privé*, Paris-Varsovie 1927 — poświęcona wpływowi spadku wartości waluty na stosunki prywatno-prawne;

— *Przejście gospodarstw małorolnych na zstępnych i zagadnienie reformy spadkobrania włościańskiego (woj. warszawskie oraz zachodnia część województwa białostockiego podlegająca prawu b. Królestwa Kongresowego)*, [w:] *Zwyczajne spadkowe włościan w Polsce*, cz. 3, Warszawa 1929 — dotycząca kwestii dziedziczenia gospodarstw chłopskich³¹.

Ponadto wymienić jeszcze wypada następujące prace (w porządku chronologicznym):

— *Kilka uwag o waloryzacji*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1926, nr 36;

w którym to czasopiśmie zwyczajowo informowano o dokonywanych przez Prezydenta mianowaniach uniwersyteckich.

²⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 1933 r. Nr 76, poz. 551.

²⁷ *Akta osobowe* — Wasilkowski..., s. 16.

²⁸ *Ibidem*, s. 5.

²⁹ R. Gawkowski, *Jan Wasilkowski. Rektor czasów stalinowskich*, „Uniwersytet Warszawski. Pismo Uczelni” październik 2012, nr 4 (59), s. 41 (dostęp: 31.03.2023).

³⁰ *Akta osobowe* — Wasilkowski..., s. 1.

³¹ Te dwie prace wymienione i omówione zostały we wniosku Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego skierowanym do Prezydenta RP o mianowanie Wasilkowskiego profesorem nadzwyczajnym — *ibidem*, s. 22.

— *Zagadnienie waloryzacji zobowiązań prywatno-prawnych w orzecznictwie francuskim*, Warszawa 1926/1927;

— *Odpowiedzialność za szkody, zrządzone przez rzeczy, w projekcie polskiego prawa o zobowiązaniach*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1930, nr 44–51; 1931, nr 1–8;

— *Reforma prawa małżeńskiego*, „Kultura” 1931, nr 5, 6, 8;

— *Zagadnienia kodyfikacyjne z zakresu prawa rzeczowego. Nabycie i utrata praw na nieruchomościach*, „Przegląd Notarialny” 1936, nr 11/12; nr 13/14, nr 15/16;

— *Zasady ustroju ksiąg wieczystych w projekcie prawa rzeczowego*, „Przegląd Notarialny” 1937, nr 13/14;

— *Hipoteka łączna w projekcie prawa rzeczowego. Część pierwsza. Charakterystyka zasad projektu (Na podstawie tekstu pierwszego czytania Podkomisji)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1939, z. 2;

— *Hipoteka łączna w projekcie prawa rzeczowego. Część druga. Koncepcja podstawowa w świetle prawa porównawczego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1939, z. 3.

Uczony opublikował także:

— *Tezy z orzeczeń francuskiego Sądu Kasacyjnego w sprawach cywilnych*, Warszawa 1926/1927, odb. „Themis Polska”, serja trzecia, t. 3;

— *Projekt kodeksu francusko-włoskiego zobowiązań i umów. Tekst ostateczny przyjęty w Paryżu w październiku 1927 r. Przełożył Jan Wasilkowski*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1929, nr 15–16, 21–6, 35–45. Dodatek;

— *Code des obligations de la République de Pologne. Traduit par Stefan Sieczkowski et Jan Wasilkowski, avec la collaboration de Henri Mazeaud. Préface de Henri Capitant*, Paris 1935. Wraz ze Stefanem Sieczkowskim dokonał przekładu tej publikacji.

Wasilkowski przyczynił się też do rozwoju *Encyklopedii podręcznej prawa prywatnego*, nie tylko opracowując hasło *Dożywocie*³², lecz także wraz z Fryderykiem Zollem w latach 1935–1939 zajmowali się jej redagowaniem. W tym czasie wymienieni uczeni zredagowali tomy 2, 3 oraz część tomu 4³³ tejże encyklopedii.

Wypada również zwrócić uwagę, że w okresie przedwojennym prowadził dość szeroką działalność redakcyjną dotyczącą innych prac. W latach 1926–1932 pełnił obowiązki sekretarza redakcji szanowanego periodyku prawniczego serii 3 „Themis Polska”³⁴. Prawie w tym samym czasie (w latach 1928–1931) był sekretarzem generalnym francuskojęzycznego czasopisma „Revue Polonaise de Législation Civile et Criminelle” („Przegląd Polski Ustawodawstwa Cywilnego i Kryminal-

³² *Dożywocie*, [hasło w:] *Encyklopedia podręczna prawa prywatnego*, t. 1, red. H. Konic, Warszawa [b.r.w.].

³³ Szerzej zob. *ibidem*, s. 478–479.

³⁴ Redaktorem odpowiedzialnym i wydawcą był prof. Karol Lutostański.

nego”). Nadto od 1938 roku wchodził w skład kolegium redakcyjnego „Kwartalnika Prawa Prywatnego”³⁵.

Nawet z pobieżnej analizy przedwojennych prac uczonego widać, że zajmował się bardzo szerokim zakresem zagadnień: od prawa rzeczowego, przez dziedzinę zobowiązań, na prawie spadkowym kończąc, a prace jego cechowała „gruntowna wiedza i ścisłość prawnicza”³⁶.

Na prace naukowe Wasilkowskiego spory wpływ wywarły jego studia we Francji w czasach młodości. Świetnie znał bowiem prawo i język francuski, często odwoływał się do francuskich rozwiązań jurydycznych³⁷. Ponadto, jak trafnie zauważono już pod koniec jego kariery, od początku miał zdolność „stosowania wielostronnej analizy prawno-porównawczej w zakresie materiału legislacyjnego”³⁸.

Niezwykle istotne w kontekście jego późniejszej, powojennej kariery okazały się doświadczenia kodyfikacyjne. W lipcu 1933 roku dekretem Prezydenta RP mianowany został członkiem Komisji Kodyfikacyjnej RP³⁹, w której brał udział przy opracowaniu prawa małżeńskiego, prawa zobowiązań i prawa rzeczowego⁴⁰, jednak, jak wiadomo, nie był pierwszoplanową postacią tego organu⁴¹. Z perspektywy czasu podkreślić należy, że to zaangażowanie w prace przedwojennej Komisji Kodyfikacyjnej Wasilkowskiego z pewnością ułatwiło mu po wojnie osiągnięcie pozycji Przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej PRL i głównego referenta kodeksu cywilnego z 1964 roku⁴².

³⁵ A. Redzik, *Polskie czasopiśmiennictwo prawnicze od początku XX wieku do 1939 r.*, [w:] S. Milewski, A. Redzik, *Themis i PHEME. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku*, Warszawa 2011, s. 184, 239, 336.

³⁶ Cytat z uzasadnienia wniosku o mianowanie Wasilkowskiego profesorem nadzwyczajnym, skierowanego do Prezydenta RP — *Akta osobowe — Wasilkowski...*, s. 23.

³⁷ Przykładowo widać to w następujących jego pracach: *Hipoteka łączna w projekcie prawa rzeczowego...*, *Odpowiedzialność za szkody, zrządzone przez rzeczy, w projekcie...*

³⁸ *Jubileusz Profesora Jana Wasilkowskiego*, „Państwo i Prawo” 1971, nr 5, s. 844.

³⁹ *Akta osobowe — Wasilkowski...*, s. 22, 26, 32.

⁴⁰ Bliżej zob. L. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000, s. 194, 402, 403–404, 319, 321; M. Kaliński, *Jan Wasilkowski...*, s. 154–155. Zob. też P.A., *Żywot uczonego i działacza...*, s. 7; W. Falkowska, „... nic niezwykłego...”, s. 3.

⁴¹ W tym samym roku (1933) wiceprezydentem Komisji Kodyfikacyjnej został naukowy zwierzchnik Wasilkowskiego — prof. Lutostański. O roli Lutostańskiego w Komisji — bliżej zob. W. Czachórski, J. Wasilkowski, *Wspomnienie o profesorze Uniwersytetu Warszawskiego Karolu Lutostańskim*, „Państwo i Prawo” 1947, z. 12, s. 58.

⁴² Doświadczenia kodyfikacyjne Wasilkowskiego przybliży P. Fiedorczyk, *Dylematy socjalistycznego kodyfikatora. Dokument archiwalny o pracach Komisji Kodyfikacyjnej w latach 1956–1958*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 8, 2009, s. 259–260. Ogólnie o działalności Komisji Kodyfikacyjnej i Zespołu Prawa Cywilnego Materialnego Komisji Kodyfikacyjnej PRL zob. P. Fiedorczyk, *O powstaniu, strukturze organizacyjnej i trybie prac Komisji Kodyfikacyjnej z 1956 rok*, [w:] *O prawie i jego dziejach księgi dwie. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin*, ks. 2, red. M. Mikołajczyk et al., Białystok-Katowice 2010, s. 473–484; T. Dolata, *Adam Chelmoński (1890–1959) i jego*

Wojenne losy Wasilkowskiego znane są głównie z enuncjacji prasowych, według których w 1939 roku brał udział w kampanii wrześniowej, walcząc w jednym z oddziałów artyleryjskich. Początkowo nad Narwią, później w obronie Warszawy, gdzie został ranny i trafił do Szpitala Ujazdowskiego. Następnie wywieziony do Niemiec, przebywał do końca wojny w obozach jenieckich⁴³. W czasie niewoli niemieckiej w oflagu VI B Dössel współorganizował kursy prawnicze dla jeńców⁴⁴. Po wojnie wrócił do Warszawy i kontynuował karierę naukową w Uniwersytecie Warszawskim. W 1947 roku uzyskał tytuł profesora zwyczajnego i wtedy dopiero kariera jego mocno przyspieszyła, windując go do pozycji, którą określić można mianem najbardziej wpływowego prawnika Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Reasumując, stwierdzić jednak wypada, że początki kariery naukowej Wasilkowskiego nie zwiastowały i w żadnym razie nie zapowiadały, że stanie się jednym z najwybitniejszych polskich prawników⁴⁵. Co prawda uczestniczył w pracach przedwojennej Komisji Kodyfikacyjnej, znał języki obce, studiował za granicą⁴⁶, ale dość późno został profesorem nadzwyczajnym (38 lat), a następnie zwyczajnym (49 lat)⁴⁷. Szybkość pokonywania poszczególnych szczebli kariery naukowej można porównać z nieco młodszymi od Wasilkowskiego profesorami, na przykład Janem Gwiazdomorskim czy Kazimierzem Przybyłowskim, którzy znacznie wcześniej doszli do godności profesorów nadzwyczajnych czy zwyczajnych⁴⁸.

udział w pracach Zespołu Prawa Cywilnego Materialnego Komisji Kodyfikacyjnej PRL, Wrocław 2023, s. 33–37.

⁴³ W. Falkowska, „... nic niezwykłego...”, s. 3; P.A., *Żywoć uczonego i działacza...*, s. 7.

⁴⁴ *Tradycja prawa. Rozmowa z profesorem Katarzyną Sójką-Zielińską; Kierownikiem Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa WPIA Uniwersytetu Warszawskiego*, „Edukacja Prawnicza” 2001, nr 2 (38), s. 20.

⁴⁵ Nie można oczywiście przemilczeć tego, że w karierze bardzo pomogła mu przynależność partyjna.

⁴⁶ Uzupełnianie przez naukowców wiedzy na uczelniach zagranicznych nie było w dwudziestolecie międzywojennym niczym nadzwyczajnym. Popularne wówczas kierunki to uczelnie francuskie (Paryż, Strasburg czy Nancy).

⁴⁷ Trzeba jednak wziąć pod uwagę wybuch wojny i oczywiście związane z tym wyhamowanie aktywności naukowej.

⁴⁸ Można stwierdzić, że po wojnie kariery ich nieco przystopowały albo, co najmniej, nie rozwijały się już tak dynamicznie. Co prawda obaj brali udział w pracach Komisji Kodyfikacyjnej PRL, której dziełem był kodeks cywilny z 1964 roku, jednak do jednego i drugiego uczonego przylgnęła łatka „profesora sanacyjnego”. Dotknęło to zwłaszcza Gwiazdomorskiego, który nie godząc się z nowym powojennym systemem społeczno-politycznym w Polsce, „zesłany” został do pracy na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego — bliżej zob. T. Dolata, *Wrocławski okres w życiu naukowo-dydaktycznym profesora Jana Gwiazdomorskiego jako przejaw opresji Ministerstwa Oświaty*, *Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem* 2022, nr 4, s. 167–177.

Bibliografia

Archiwalia

Akta osobowe — *Wasilkowski Jan*, AAN, sygn. 2/14/0/6/6420.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich (Dz.U. Nr 72, poz. 494).
Ustawa z dnia 15 marca 1933 roku o szkołach akademickich (Dz.U. Nr 29, poz. 247).
Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 sierpnia 1935 roku o nadaniu Uniwersytetowi Warszawskiemu nazwy: „Uniwersytet Józefa Piłsudskiego w Warszawie” (Dz.U. Nr 66, poz. 412).
Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 24 lutego 1928 roku o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół (tekst jedn. Dz.U. z 1933 r. Nr 76, poz. 551).

Literatura

- Bereza A., *Sąd Najwyższy 1917–2017. Prezesi, sędziowie, prokuratorzy Sądu Najwyższego*, Warszawa 2017.
- Code des obligations de la République de Pologne. Traduit par Stefan Sieczkowski et Jan Wasilkowski, avec la collaboration de Henri Mazeaud. Préface de Henri Capitant*, Paris 1935.
- Czachórski W., *Jan Wasilkowski 1898–1977*, „Państwo i Prawo” 1977, z. 10.
- Czachórski W., Kurowski L., Łopatka A., Rybicki M., *Dla uczczenia pracy naukowej i kodyfikacyjnej Profesora Jana Wasilkowskiego*, „Studia Prawnicze” 1970, z. 26–27.
- Czachórski W., Wasilkowski J., *Wspomnienie o profesorze Uniwersytetu Warszawskiego Karolu Lutostańskim*, „Państwo i Prawo” 1947, z. 12.
- Dolata T., *Adam Chelmoński (1890–1959) i jego udział w pracach Zespołu Prawa Cywilnego Materialnego Komisji Kodyfikacyjnej PRL*, Wrocław 2023.
- Dolata T., *Wrocławski okres w życiu naukowo-dydaktycznym profesora Jana Gwiazdomorskiego jako przejaw opresji powojennych władz Ministerstwa Oświaty*, *Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem* 2022, nr 4.
- Falkowska W., „...nic niezwykłego nie było w moim życiu”, „Prawo i Życie” 1961, nr 7.
- Fiedorczyk P., *Dylematy socjalistycznego kodyfikatora. Dokument archiwalny o pracach Komisji Kodyfikacyjnej w latach 1956–1958*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 8, 2009.
- Fiedorczyk P., *O powstaniu, strukturze organizacyjnej i trybie prac Komisji Kodyfikacyjnej z 1956 roku*, [w:] *O prawie i jego dziejach* księgi dwie. *Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin*, Księga II, red. M. Mikołajczyk et al., Białystok-Katowice 2010.
- Gawkowski R., *Jan Wasilkowski. Rektor czasów stalinowskich*, „Uniwersytet Warszawski. Pismo Uczelni”, październik 2012, nr 4 (59).
- Górnicki L., *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000.
- Jubileusz Profesora Jana Wasilkowskiego*, „Państwo i Prawo” 1971, nr 5.
- Kaliński M., *Jan Wasilkowski 1898–1977*, [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008*, red. G. Bałtrusajtys, Warszawa 2008.

- M.M., *Jan Wasilkowski 1898–1977*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1977, nr 10.
- Organizacja i personalia wydziałów prawa, Miscellanea*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1937, nr 1.
- P.A., *Żywot uczonego i działacza*, „Prawo i Życie” 1976, nr 24.
- Pol K., *Fryderyk Zoll (młodszy)*, [w:] *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000.
- Popiński K., *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945 roku*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2018, nr 1.
- Redzik A., *Polskie czasopiśmiennictwo prawnicze od początku XX wieku do 1939 r.*, [w:] S. Milewski, A. Redzik, *Themis i PHEME. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku*, Warszawa 2011.
- Rozynek J., Ziółkowski J.J., *Doktorzy honoris causa Uniwersytetu Wrocławskiego 1948–2002*, Wrocław 2002.
- Tradycja prawa. Rozmowa z profesorem Katarzyną Sójką-Zielińską; Kierownikiem Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa WPiA Uniwersytetu Warszawskiego*, „Edukacja Prawnicza” 2001, nr 2 (38).
- Wasilkowski J., *Contribution à l'étude du problème de la valorisation dans le domaine du droit privé*, Paris-Varsovie 1927.
- Wasilkowski J., *Dożycie*, [hasło w:] *Encyklopedia podręczna prawa prywatnego*, t. 1, red. H. Konic, Warszawa [b.r.w.].
- Wasilkowski J., *Hipoteka łączna w projekcie prawa rzeczowego. Część pierwsza. Charakterystyka zasad projektu (Na podstawie tekstu pierwszego czytania Podkomisji)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1939, z. 2.
- Wasilkowski J., *Hipoteka łączna w projekcie prawa rzeczowego. Część druga. Koncepcja podstawowa w świetle prawa porównawczego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1939, z. 3.
- Wasilkowski J., *Kilka uwag o waloryzacji*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1926, nr 36.
- Wasilkowski J., *Odpowiedzialność za szkody, zarządzane przez rzeczy, w projekcie polskiego prawa o zobowiązaniach*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1930, nr 44–51; 1931, nr 1–8.
- Wasilkowski J., *Projekt kodeksu francusko-włoskiego zobowiązań i umów. Tekst ostateczny przyjęty w Paryżu w październiku 1927 r. Przełożył Jan Wasilkowski*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1929, nr 15–16, 21–26, 35–45. Dodatek.
- Wasilkowski J., *Przejście gospodarstw małopolskich na zstępnych i zagadnienie reformy spadkobrania włościańskiego (woj. warszawskie oraz zachodnia część województwa białostockiego podlegająca prawu b. Królestwa Kongresowego)*, [w:] *Zwyczaj spadkowe włościan w Polsce*, cz. 3, Warszawa 1929.
- Wasilkowski J., *Reforma prawa małżeńskiego*, „Kultura” 1931, nr 5, 6, 8.
- Wasilkowski J., *Tezy z orzeczeń francuskiego Sądu Kasacyjnego w sprawach cywilnych*, Warszawa 1926/1927, odb. „Themis Polska”, serja trzecia, t. 3.
- Wasilkowski J., *Zagadnienia kodyfikacyjne z zakresu prawa rzeczowego. (Nabycie i utrata praw na nieruchomościach)*, „Przegląd Notarialny” 1936, nr 11/12; nr 13/14, nr 15/16.
- Wasilkowski J., *Zagadnienie waloryzacji zobowiązań prywatno-prawnych w orzecznictwie francuskim*, Warszawa 1926/27.
- Wasilkowski J., *Zasady ustroju ksiąg wieczystych w projekcie prawa rzeczowego*, „Przegląd Notarialny” 1937, nr 13/14.

The beginnings of Professor Jan Wasilkowski's scientific career

Summary

The article concerns the pre-war period in the scientific career of prof. Jan Wasilkowski. This period is associated with the University of Warsaw (from 1935, the Józef Piłsudski University), where the scholar worked from the position of an assistant at the Civil Law Seminar (1924), through the habilitation and the degree of associate professor of private law (1929), then deputy professor civil law (1931) and finally associate professor (December 1936). As it turned out, the position of associate professor at the Józef Piłsudski University was not the first choice of the scholar who, in a letter to the Ministry of Religious Affairs and Public Enlightenment, first declared his willingness to be associated with his alma mater (the Jagiellonian University), where he studied and obtained a doctoral degree in 1923. However, by the decision of the Ministry, he took the position of an associate professor at the Józef Piłsudski University and after the war, as a full professor (1947), he reached the highest ranks of the legal world (Dean, Rector, First President of the Supreme Court, Chairman of the Codification Committee). However, the scholar's pre-war career did not promise that he would become the most influential lawyer of the People's Republic of Poland, because compared to younger scholars (e.g. Prof. Gwiazdomorski or Prof. Przybyszewski), he achieved the honors of professors and the corresponding reverences somewhat later.

Keywords: Professor Jan Wasilkowski, civil law, professors of the Faculty of Law at the University of Warsaw.